

Քելուսիայի Գերագույն խորհրդի լուսնամարտի «Նարդոնայա գազեայի» թղթակցի և մի շարք արհեստահամայն (կամադարացի, շին, ճարտարագի, աներիկացի) լրագրողների հետ «Ազգ»-ի թղթակցի ԼԵՒՈՆ ԱՐՄԵՆՅԱՆՅԸ ճայիսի 17-ից 18-ը եղավ Գորիսում: Լոյսակց սեղում ժախսակամ-ՆԵՐԻ վիճակին ծանոթանալու եր:

«Պատերազմն պզում ես դեռ ուղղաթի-ռում, երբ օդաչուները հրահանգավորում են, թե կրակոյների դեպքում ինչ պետք է անել:

Գորիսի շրջափակի ընկերները մեզ ուղեկցեցին մինչև սահմանամերձ գոտի և պզուշացրին, որ միջանկյալ գոտուց անցնելը վտանգավոր է: Այդ կիլոմետրաւոց տարածքը ուղղով անցանք: Ընդամաջ եկան դեռանտային պորքերի համապզեստներով ավտոմատավորներ: Ուս պիկորներն իրենց բավակակին հանգիստ ու հանդարտ էին պահում, բայց երեւում էր, որ ենթարկվում են համապզեստի տակից փողկապ և սպիտակ վերնաշապիկ հագած ուն աղբբեջանու: Նա խստիվ արգելեց լուսանկարչական կամ տեսախցիկներով նկարահանումները և որպես նախապզուշացում ավտոմատն ուսից իջեցնելու շարժում արեց... «Դավաքեք բոլորին, տարեք հայկական տարածք և այտեղ նրանց հետ պուուցեք, նկարահանեք, կերակրեք»: Բոլոր տեսակի բայատուրությունները ավելորդ էին համարում էր, որ ասածն էլ պետք եղածից ավելին է: Ստիպված ետ դարձանք՝ մասամբ բավարարվելով հեռվից նշմարվող մարդկանց խմբերի, ունեցվածքի կուտերի նկարահանումներով:

Այդ երեկո Դայաստակից պատզամավորական խումբ եկավ՝ իր հետ բերելով փախըստականներին իրենց տները ուղարկելու մասին որոշումը: Պատզամավորները սպասում էին, թե ըստ նախնական պայմանավորվածության՝ երբ են նրանց ուղղաթիռներով կամ ավտոուսներով ետ տանելու:

Նման կտորած տեսած մարդիկ, բնակա-նարար, չէին կարող անպաշտպան գոյության համաձայնել: Սա հերոսության հարց չէ: Գործում էր ինքնապաշտպանական բընապողը: Միայն ամենաներածեշտը փրկած պատամյալ ծերունիների ու կանանց, վատառողջների նկատմամբ ցանկացած քաղաքական որոշում ուղղակի մարդասիրական չէ:

Իհարկե, ավտոուսներն էլ չեկան, ուղղաթիռներն էլ՝ Գորբաշովի մյուս խոստումների կատարման ոգով:

Առավոտյան նորից փորձեցինք անցնել աղբբեջանական հատված, փախստականների ճամբար: Այդ աղբբեջանցիկ այլևս չըկար: Կարողացանք խառնվել ժողովրդին, իսկ հետո պիկորական հրամանատարության հետ մի կերպ լեզու գտանք, օգնեց իմ ունեցած մոսկովյան թղթակցի վկայականը:

Առաջին օգնությունը ջուր, թեյ ու հաց էր:

Դայական այս հողին այսքան մոտ՝ նըրանք չեն կարողանում այտեղ գալ, չկա համապատասխան որոշում: Նրանք էլ են ասում, որ եթե սովետական պիկորները չլինեին՝ «թուրքերը գյուղ չէին մտնի»: Ճանկացած հարցին խմբով են պատասխանում, շատ անգամ առանց ներկայանալու, խառնիխուռ...

Դադուրի շրջակա տարբեր՝ Դուլանլար, Արեւշատ, Նորաշեն և այլ գյուղերից են այս փախստականները, որոնց մեջ գոնե միջին տարիք ունեցողների մատների վրա կարելի է իաշվել...

- Ջե, չէ, չէ, չէ: Բեզ մատաղ, հետ չենք գնա: Ամբողջը ավերել են, չէինք էլ հասցրել դուրս գալ՝ մեր ամբողջ ունեցած-չունեցածը տարան:

- Այնտեղ մնալը վտանգավոր է: Հայաստանում բարեկամներ ունենք, կարող ենք դիմանալ, մինչև տուն կառուցենք, կամ ձեռք բերենք: Մինչև մի տեղ ապաստան գտնենք:

- Ֆենչա Ասատրյան: 1988-ի նոյեմբերի 27-ին փախել էինք Բաքվից: Եկանք Երևան՝ երկրաշարժ եղավ: Տեղափոխվեցինք Մոսկվա, այնտեղից էլ գյուղ՝ տուն ունեցինք: Հիմա էլ... Հավերժ փախստական

Պատրաստվում էինք Երեւան վերադա-նալ, երբ իմացանք, որ Տեղ գյուղի սահմանների մոտ իջեցնում են Բերդաձորի փախստականներին: Նրանց մոտենալ ոչ ոք խորհուրդ չէր տալիս՝ բոլոր կողմերից շըրջապատված էին օմոնականներով: Կերջի-ներս կարծես պաշտպանում էին մի 35-40 տարեկան տղամարդու «անվտանգությունը»: Նա ներկայացավ իրեն «Ապերբայջան» թերթի սեփական թղթակցի, ժողպատզամավոր Նուրիե Զումշուդ Կուրբան-օղլի: Իսկ ես՝ «Ուարտակցա» հանդեսի թղթակցի: Ստորե ներկայացնում ենք նրա հետ հարցապուույը:

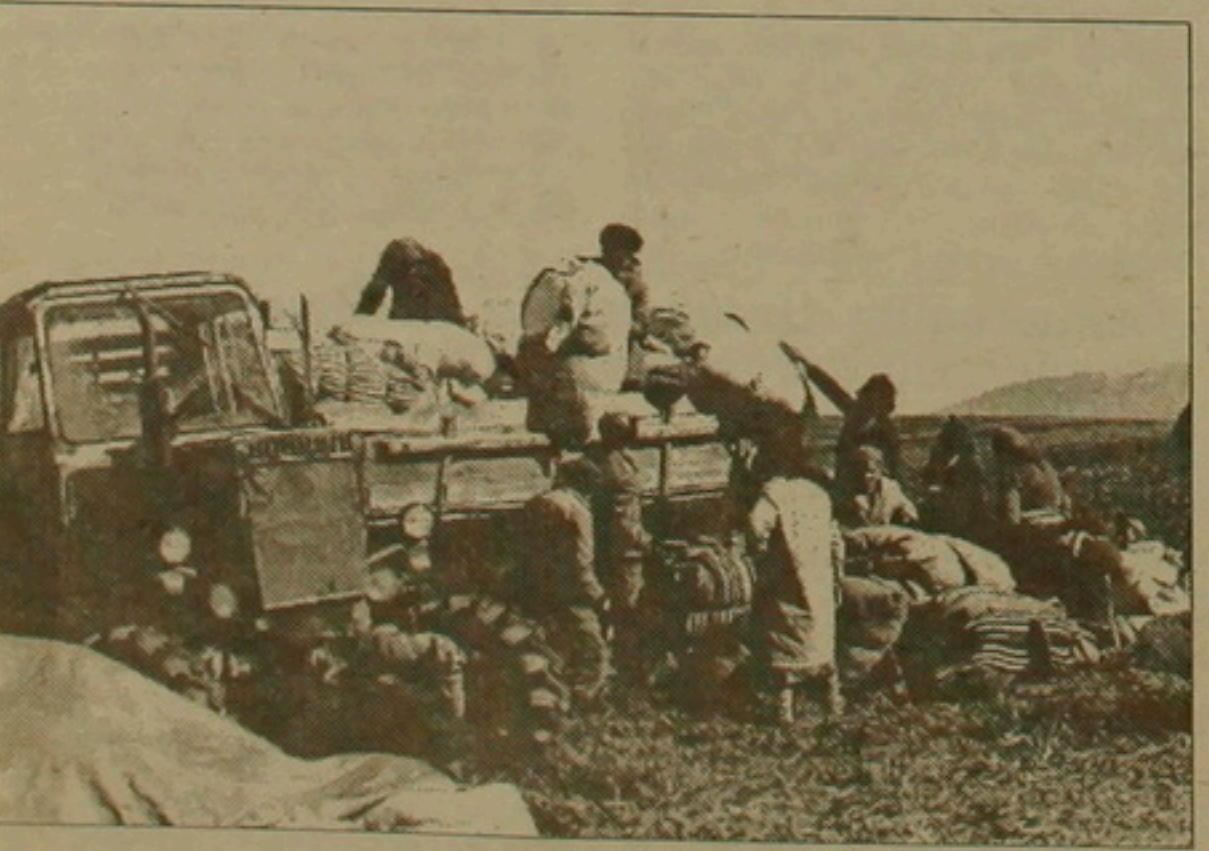

Ո՛Չ ԴԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ, Ո՛Չ ԱՂԻԲԵՋԱՆՈՒՄ

Այսպիսին է այսօր Արցախից բռնի տեղահանված երկու հազարի չափ հայերի բնակության վայրը, հասցեն՝ Հայաստանի և Աղբբեջանի սահմանների միջև ընկած չեզոք գոտին: Այստեղ են նըրանց այցելում Աղբբեջանի ժողպատզամավորները, որոնք «մարդասիրական գործողություններ» են որակում «սահմանաչին, ծանր, լարված շրջաններից մարդկանց տեղափոխելը»:

«Մենք ես չենք գնա»
- Մայիսի 13-ի օրը մեզ համար շատ վատ բացվեց: Չինվորականները օմոնականների հետ միասին ներխուժեցին գյուղ, ընդ որում՝ զինվորականներն ավելի քիչ էին: Տակն վրա արեցին ամեն ինչ: Ասացին որ երկու օրից պիտի հեռանանք: Մայիսի 15-ին բուրբերը վերադարձան, բայց ոչինչ չարեցին, գյուղի վերելը մի քանի ժամ մնացին ու հեռացան: Այո՛, կրակոցներ եղան: Հաջորդ օրը նորից եկան: Ավ-

ավտոմատի մի պարկում էին գցել ու տարել:
- Կողտեսնության նախագահ Արթուր Հայրապետյանին էլ...
- Թեյ չունենք, վրանների տակ ենք: Դժոխքի մեջ էինք: Փոքր երեխաներ են կյանք են ուզում: Շատ եմ խնդում, մեզ օգնեք: Չեն կարողանում մեզ համար մի տեղ, հող գտնել: Ուզում ենք, որ մեր Սովետական Միությանը մեզ պաշտպանի:
- Երեխաներին ուտելիք պատրաստելու համար էլ ջուր չունենք: Մոտենրս եղած

տոմատների գորուշամբ ստիպեցին հոծա-րակամ հեռանալու մասին գրուպուուններ ստորագրել: Վախեցանք...
- Տղամարդկանց, 6 հոգու, դեռ մայիսի 13-ին էին տարել: Եղորս էլ... գրպանը

հացը գյուղից բերածն է՝ շուտով կվերջա-նա: Մենք ոչինչ, սուլին կոհմանանք, եր-խաներն են մեղք:
- Թուրքի ձեռքից պրծանք, բայց այս-տեղ, մեր սահմանում, սուլից չենք պրծնի:

ենք...
- Ղազինյան Սարենիկ: Ո՛նց պատմում: 74 տարեկան եմ, չորս օր լավ ապրած չկամ: Թուրքերը տունս մտան՝ դանակներով, նագաններով: Չբողեցին մի բան վեր-ցնեն: Անկողինն էլ եմ ուրիշից վերցրել, որ գոնե քնեմ:
- Այդ ավտոմատավորները շտապեցնում էին: Տուն էինք բողում, ո՛նց կարող էինք արագ հավաքվել: Եթե ուշադրություն չէինք դարձնում, հրում էին: Չէին էլ ամաշում: Տեսնում են կին եմ, հավաքվում եմ հրում են ինձ...
- Մեր վերելը մի մարդ ու կին էին ըս-պանել: Կուր կեռիս եմ եղել, հարձակվել էին, սպանել, տավարը քշել-տարել:
- Մեր ձիերը, հնդումավերը, ճտերը... ինչ ասեմ, ամեն ինչ հավաքեցին՝ տների հետ էլ իրենց տվեցինք: Սրանից ավել ի՛նչ կարող էինք տեսնել...
- Հիմա Հայաստան ենք եկել: Մեր հա-յերն են, ուզում են թող մեզ պահեն, չեն ուզում թող բուրբերի ձեռքը տան, կուտ-րեն:

այն տղայի անունը, Համո՝ Արմո՝... Նրանք իրենց մտքը ճանաչել են:

- Կարելի՞ է նրանց մետ հանդիպել: Կարո՞ղ եք մեզ օգնել:

- Ո՛չ: Նրանք Լաչինում են, քայքայ տակարգ դրությամբ է, նրանց արդեն տնդափոխած կլինեն: Դե՛, ես նրանց հետ զրուցել եմ, նկարահանել: Նրանցից 4-ը Հայաստանից են, մնացած 7-ը տեղացիներ: Նրանք մեղավոր չեն, նրանց ստիպել են:

- Ի՞նչու եք նրանց բռնազաղթեցնում:

«Նրանք իրենց էին ցանկանում տեղափոխվել»

- Ասացե՛ք խնդրե՛մ, Ադրբեջանը հիմա կոմունիստական հանրապետություն է:

- Հը՛մ: Այո՛: Ոչ միայն Ադրբեջանը: Բայց ես կոմունիստ չեմ:

- Կարելի՞ է նաև ժողովրդավարական համարել:

- Ո՛չ: Եթե միութենական կոմկուսը, քեկուզ անվանումով ժողովրդավարական չէ, մենք առավել ես:

- Իսկ դուք ո՞ր խմբավորմանն եք պատկանում:

- Ժողովրդավարական:

- Բա՞ժանում եք կոմունիստական կառավարության գործելակերպը:

- Ես միութենական հանրապետից դեմ էի: Սա իմ դիրքորոշումն է...

- Ուրե՛մն դուք Ադրբեջանի ինքնիշխանության կողմնակի՞ց եք:

- Ոչ միայն Ադրբեջանի, ինչու՞, բոլոր հանրապետությունների... Եթե կենտրոնը չի կարողանում հարցեր լուծել՝ թող մի կողմ քաշվի: Մենք վաղուց դա փակած կլինեինք... Հայերն էլ...

- Կուք հնարավոր՞ էր համարում, որ եք կենտրոնը չլինեք, հայերի նա լեզու կգտնեիք:

- Եթե երկու տարի ասա՞ք չիսանգարեին՝ մենք վաղուց ընդհանուր հայտարարի կգալինք: Մենք իբրև շատ լավ ենք ծանաչում:

- Հայաստանի խորհրդարանն էլ է պրո-դում, որ եթե սովետական զորքերը դուրս գան...

- Ո՛չ: Ներկա պահին ո՛չ: Հիմա բանակցությունների սեղանի մոտ նստելը ոչինչ չի տա: Եթե մի երկու տարի ասա՞ք պահանջներ կլինեն: Հիմա ո՛չ:

- Կարծիք կա, որ Գարաբաղի պրոբլեմը, այս բոլոր գործողությունները հրամարված են կենտրոնի կողմից:

- Այո՛, ծիշտ է: Լեռնային Գարաբաղը դանդաղ գործողության մասը էր: Հետո Մոլդովան, Վրաստանը, Մեքսիկոյի կամ... ամեն տեղ էլ ազգային փոքրամասնություններ կան ու ամեն տեղ էլ կարելի է նրանց օգտագործել: Նրանց այդ է պետք:

- Ուրե՛մն դուք համաձայն եք, որ կենտրոնն է հրամարում այս գործողությունները:

- Այո՛, այո՛, իհարկե: 1988-ին, երբ սկսվեց այս ամենը, կարելի էր կարգավորել, քայքայ նրանց ձեռնադրել: Նրանք երեւի գիտեին, որ ապագայում հանրապետի, նոր միութենական պայմանագրի նեոանդկարներ կան: Նրանց Ադրբեջանն ու Հայաստանն էր պետք: Կովկասը:

- Ուրե՛մն դուք բաժանում եք նստաշրջանում Ալիևի արտահայտած այն կարծիքը, թե Գարաբաղը միտումնավոր դարձրին պաղեստինյան խնդիր, որպեսզի Հայաստանն ու Ադրբեջանը պանեն Միության կազմում:

- Չնայած ես ադրբեջանցի եմ, բայց Ալիևին չեմ հավատում: ՊԱԿ-ի գեներալ է, ի՞նչ իմանաս, թե ինչու էին Բաքու բերել: Չե՛մ հավատում:

- Ես իրատես եմ, ներկա պահին, ոչ մի հանրապետության Միությունից դուրս գալու հնարավորություն չեն տա: Գծվար է: Մենք դրամ, վալյուտա չունենք ի՞նչ կարող ենք անել...

- Կուք կողմնակի՞ց եք Ադրբեջանի Խ. Միության կազմից դուրս գալուն:

- Ո՛վ այդ հնարավորությունը կրճճեմ...

- Իսկ չե՞ք կարծում, որ այս բոլոր գործողությունները հրամարվում են, որովհետև Հայաստանը ցանկանում է Միության կազմից դուրս գալ:

- Պարզ, քաջամայտ ասում եմ նրանք բոլոր չեն տա, որ Հայաստանը Միության կազմից դուրս գա: Կճճելն այնքան, մինչև սուսիկ-փուսիկ ստորագրեն Միութենական պայմանագիրը:

- Այդպես է երևում: Ու մեր միջոցով էլ իրականացվում է:

- Միգուցե, եթե Լեռնային Գարաբաղը չլիներ, Հայաստանի համար մի ուրիշ բան կնախապատրաստեին: Ասենք, լարվածության օջախ Վրաստանում: Մեզ համար էլ է Վրաստանը հարց՝ այնտեղ էլ են ադրբեջանցիներ ապրում...

- Ինչ-որ նոր բան կհամարե՞նք...

- Այո՛: Լեռնային Գարաբաղը չլինե՛ր ադրբեջանցիների համար Բորչալուն կլինե՛ր, հայերի համար Ախալքալաքը, Բոգդանովկան...

- Ասացե՛ք, խնդրե՛մ, բանի՞ գրոհային է հայտնաբերված Քերդանդում:

- Ներկա պահին 22 մարդ է ձերբակալված: Որպես լրագրող հետաքրքրվել եմ, 11-ի հետ զրուցել՝ Ռուբեն Վսեմյանի Քերդան, Տիգրան Լեւոնի Իգիթյանյան, Արմեն Հակոբի Նազարյան, Անդրանիկ Բաղդասարի Հարությունյան, Մամվել Կառլենի Մանուկյան: ՄՈՉԳ-ից՝ Գեորգ Սենքերիմի Հալաբյանը, Արմեն Յուրիի Գանիելյանը, Գրիշա Արտավազի Բաղդասարյանը, Ռոբերտ Միքայելի Հարությունյանը (երկու հոգու անուն չհաջողվեց վերծանել... խմբ.): Բոլորը, ինչպես տեսնում եք, հայեր են: Մեծ մասը երեւանցի:

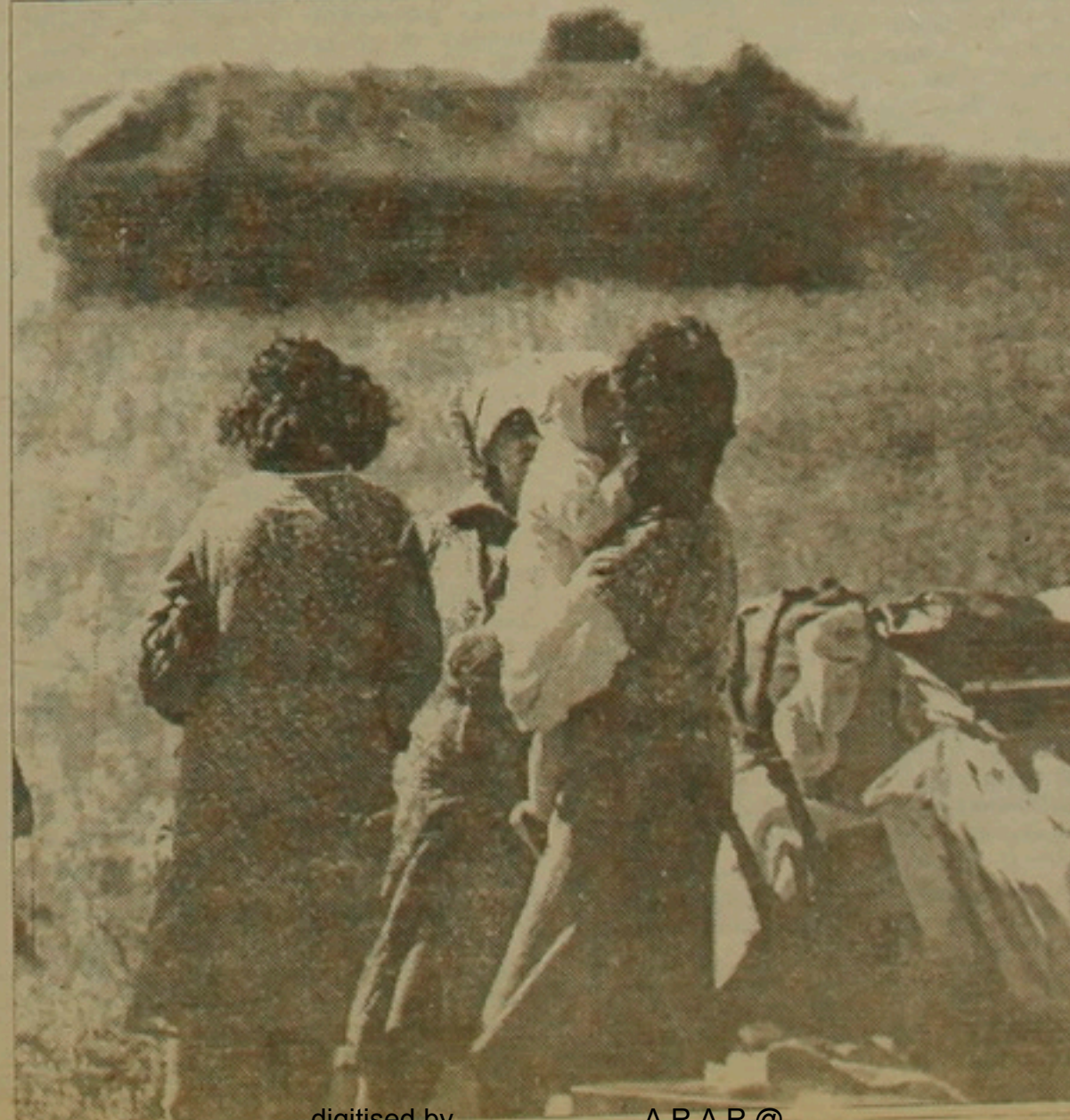
- Նրանց զենքը մեքի՞ն են կտանել:

- Այո՛: Մի մասին էլ լրագրող Մալքան Ասկերովայի, զինվորականների սպանությունների մեղադրանքներով: Ինչպես էր

- Չէ՛, սրանք ընդամենը այն երեք գյուղերի քանակներն են, որոնք իրենք էին ուզում տեղափոխվել: Ոչ ոք չէր կարողանում նրանց անվտանգությունը երաշխավորել, ոչ ներքին զորքերը, ոչ էլ զինվորականները... Հայերն իրենք էին ցանկանում տեղափոխվել: Նրանք մեղավոր չեն, ես նրանց խղում եմ:

Պարտադրանքի Լեւոն ՄՐԱՆՅԱՆՍԿ և Սեւա ՌՐԱՆՅԱՆՍԿ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻ ԱՌԱՋԱՆՆԵՐԸ

Los Angeles Times

Արդեն ուժասպառ, հայերը մեղադրում են

Այս վերևագրի տակ «Լոս Անջելես թայմս» թերթը իր մայիսի 19-ի համարում Չոն-Քոր Ալբերգի գրչով մի ծավալուն թղթակցություն է գրել Արցախում եւ Դայաստանի սահմանամերձ շրջաններում տիրող իրավիճակի մասին:

Դաստատելով, որ հայերը մեղադրում են ապերիներին «1500 տարուց ի վեր հայերով քակված շրջանների քակվածությանը դաժան միջոցներով բռնազաղթի ենթարկվելու հանցանքով», խոսում է Դադրութի շրջանից Գորիսի գյուղերը գաղթեցված 1500 հայերի մասին, վկայակոչելով Մոսկվայում հայկական ներկայացուցչության աշխատակից Միկիտ Ուզարյանին, որն ավելացրել է, թե ուրիշ 1200 հոգի, որոնք մեծ մասը կանայք, երեխաներ եւ ծերուհիներ, բռնի կերպով տարվել են քայքայված վայրեր, որտեղ կանակցի մեկը մնալու է:

Թղթակցից ներկայացրել է նաև ապերի տեսակետները, որոնք հերքում են հայերի ամբաստանությունը ուժի գործածության կապակցությամբ, ավելացնելով, թե Շուշի եւ Դադրութի շրջաններից հայկական 6 գյուղերի քակվածներ իրենք են ցանկություն հայտնել Դայաստան տեղափոխվելու, մինչ մնայալները, ըստ Ասիա-Իրադա գործակալության, պատրաստ են խաղաղորեն ապրելու այստեղ եւ բարիդրացիական հարաբերությունների մեջ լինելու ադրբեջանցիների հետ:

Դողվածագիրը, տեղեկացնելով Լեւոնյի Արարադից ընտրված պատգամավորների կողմից ՄԱԿ-ին եւ արեւելյան Բուշին ուղղված օգնության դիմումի մասին, վկայակոչել է Կամո Ավանեսյանին, որ քայքայել է հայկական գյուղերը բռնազաղթեցնելու խորհրդային բանակ-ապերի օմնակալների ծանոթ սցենարի մասին, ավելացնելով, որ ձերբակալությունից վերջ մնացած կանակց տրվում են պատրաստի դիմումագրեր թե իրենք ցանկանում են կամովին լքել իրենց գյուղերը:

Թղթակցից վկայակոչում է նաև Արցախի Լեւոն Մ. Շահնազարովին, որ իբր ասել է, թե վերջին իրադարձությունները խուճապ են առաջացրել մարդիկ հայ ազգաբնակչության մոտ եւ հայտարարել, թե «ոչ մի բռնազաղթ անհրաժեշտ չէ այս պահին, բավական է մարդկանց թողնել՝ եւ նրանք կգնան»:

Մուս Լոռմիս, ռաժմա մեքեբերով Շահնազարովին, հողվածագիրը պատմում է, որ Սեւա եւ Դոնալդ գյուղերից հայ քակվածները ավտոբուսներով տեղափոխվելով Լաչինի շրջան, ապերները նրանց կենդանի մարմիններն օգտագործել են որպես «վահան» իբր հայ գրոհայինների հարձակումներից պաշտպանվելու համար:

Վերջում «Լոս Անջելես թայմս» թղթակցից վկայակոչել է այժմ Մ. Նահանգներում գտնվող պատգամավոր Պարույր Դայրիկյանին, որ հայտարարել է, թե վերջին իրադարձությունները «այնպես ազգամիջյան կոնֆլիկտ չեն, այլ կոնֆլիկտ՝ ամբողջատիրության եւ օսմակալության միջեւ, որտեղ էթնիկական պայմանները շահարկվում են ամբողջատիրության կողմից, եւ Մոսկվան Դայաստանի դեմ որպես վերջ օգտագործում է Ադրբեջանին»:

Շիկագո Երեսուց

Սահմանային վեճը մասնատում է խորհրդային սպայակազմին

Ամերիկյան մեծ օրաթերթերից «Չիկագո Թրիբյուն» իր մայիսի 19-ի համարում հրատարակել է միանգամայն 3 նյութ հայերի եւ Դայաստանի մասին, որոնցից գլխավորը՝ վերեւի խորագրի տակ, թերթի Մոսկվայի թղթակցի Թոմ Շենքերի գրչին է պատկանում: Եւ վերջերս գտնվում էր Երեւանում եւ «Ազգ» խմբագրության խնդրանքով այսպիսի Գորիսի սահմանամերձ շրջանները:

Լկարագրելով շրջանում մեկ ծանոթ իրավիճակը, թղթակցիս առավելագույն շեշտը դնում է խորհրդային սպայակազմի ներսում հայ-ապերի կոնֆլիկտի մեջ ներքաշված բանակային ստորաբաժանումների դերի կապակցությամբ առաջացած դժգոհությանը:

Իր թղթակցությունը թերթին հղելով «Դամար 1 անյարգելից», թ. Շենքերն առանց անուններ տալու եւ գրեթե միշտ վկայակոչելով «Շիտ» բանակային գաղտնի կազմակերպությանը, խոսում է ազգամիջյան կոնֆլիկտում բանակի ներքաշման հետեւանքով վորքի մեջ առաջացած բարոյական անկման մասին, այն նմանեցնելով Աֆղանստանի պատերազմի տրավմատիկ հետեւանքներին:

Լկարագրելով Տեղ. Շուռնուխ, Արավուս եւ Կոնիժոր գյուղերում եւ շրջակայքում տիրող պատերազմական սարսափազդու պատկերը, մեքեբում է մի սպայի հայտարարությունը, թե երբեմն պատահում է, որ խորհրդային 4-րդ բանակի ստորաբաժանումները հայկական գյուղերը ամբարկծելու պահին թղտնոթային իրենց կրակն ուղղեն նաեւ Դայաստանում ծառայող (7-րդ բանակի) միավորումների վրա:

ՀԱՐՑ. Սրբազան հայր, բող անցած լինի նաև այս պատերազմն ու տագնապը: Պարսից ծոցի պատերազմը ի՞նչ ազդեցություն ունեցավ իրաքի հայ գաղութի վրա: ՊԱՏԱՍԽԱՆ. Պարսից ծոցի վերջին պատերազմը ակնհայտ միջին այսօր, մասնավորապես վերջին պատերազմը եղավ շատ տագնապալից իրաքի ամբողջ բնակչության համար: Տարբեր չէր կրճար ըլլալ հայ համայնքի վիճակը: Ահն ու դողը անպակաս եղան, մասնավորապես պատերազմի առաջին օրերին ժողովուրդը ստրապանաբար էր: Իսկ բոլոր այն ծնողները, որոնք զավակ-

կային եւ մեկ քաղաքացի: ՀԱՐՑ. Սրբազան հայր, պատերազմը վերջացավ: Բարով ետ չգա: Ի՞նչ է հայ գաղութի դրությունը այժմ: ՊԱՏԱՍԽԱՆ. Իրաքի հայ գաղութը քաղաքացիական համայնք մըն է: Մենք կվայելենք արար հյուրասեր ժողովուրդի եւ պետության հարգանքն ու համակրանքը: Արար ժողովուրդի գիտակցության մեջ հայը ծանոթ է որպես շինարար տարր եւ հավատարիմ քաղաքացի: Իրաքահայության քաղաքականությունն է ամբողջապես լծվել վերակառուցումի եւ վերակազմումի աշ-

փորձ մը եղավ ասիկա: Առաջին հունձըր այսօր արդեն կծառայն իբրև հոգևոր ուժ: Ահնյալ տարի ձեռնարկեցինք նաև կուսակրոն հոգևորական մը: Այժմ ալ դասընթացի կնիտունի 4 այլ երիտասարդներ: Մեր հատուկ դիմումն ընդառաջելով վերոհիշյալ եւ այլ բով 11 երիտասարդներ զերծ կացուցվեցան զինվորական պարտականություններ: ՀԱՐՑ. Ազգայնապետնա ի՞նչ նոր ծրագրեր կան: ՊԱՏԱՍԽԱՆ. Սփյուռքահայության ամենամրատալ հարցը ազգապահպանումն է:

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՒՅՑԵՐ ՏԱՐԲԵՐ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

«Ազգ»ի նախորդ համարում անդրադարձել էինք հայկական կազմակերպությունների ջանքերով տարբեր երկրներում անկապված ցույցերին եւ հակահամաճարակին, տեղեկություններ տվել Լոս Անջելես, Նյու Յորք, Փարիզ, Մարսել, Երուսաղեմ եւ Սիդնեյ քաղաքներում տեղի ունեցած ցույցերի եւ բողոքի այլ արտահայտությունների մասին, օգտվելով տարբեր երկրներում մեր թղթակիցների օգնությամբ հաղորդումների: Այս համարում, վկայելով սփյուռքահայ մամուլի քարոզչական և մեդիայի ներդրումը ուղարկությանն ենք ներկայացնում Սան Ֆրանցիսկոյում եւ Աթենքում կազմակերպված բողոքի արտահայտությունների, ինչպես նաև Արգենտինայի սենտում պատասխանաբար դատապարտող հայտարարության նախագծի մասին:

ՍՍԼ ՅՐԱՆՅԻՍԿՈՒ

Մայիսի 7-ին Սան Ֆրանցիսկոյի խորհրդային հյուպատոսարանի առաջ ավելի քան 300 հայեր, որոնց շարքին՝ Ֆրեյդլանդի եւ Սան Դիեգոյի մեքսիկացի ժամանած շուրջ 30 հոգի, կատարել են բողոքի ցույց, պահանջելով անհապաղ վերջ տալ արցախահայության դեմ կիրառվող բռնարարներին եւ նրան իր դարավոր բեկակալների պատճառով թողնելու քաղաքականությանը:

Ցույցարարների 7 հոգիանոց մի պատվիրակություն, գլխավորությամբ Արիս Եպս. Շիրվանյանի, մուտք է գործել հյուպատոսարան եւ ընդունվել ընդհանուր հյուպատոսի բացակայության, հայազգի-աշխատակից Սերգեյ Այվազյանի կողմից: Պատվիրակության եւ հայազգի պաշտոնյայի միջև տեղի է ունեցել բուռն բանավեճ, որին արժե անդրադառնալ, ցույց տալու համար խորհրդային դրածո պաշտոնյաների մեկի ապագային կեցվածքը: Սիւ, թե այդ մասին ինչ է գրում ԳԳԻ Փարիզի պաշտոնաթերթ «Կամբ»ը իր մայիսի 15-ի համարում:

«Հիւպատոսը բացատրած է, որ պետության նպատակը պիտաներ խնդրյալ առարկայ շրջաններէն դուրս բերել է: Հիւպատոսը, որ իր բացատրությունները հիմնականին մէջ ՏՍՍՍ լրատու գործակալության տեղեկության վրայ կը հաստատր, յայտնած է, որ ներքին նախարար Պուգո առաջարկ մը ներկայացուցած է երկու կողմերու կրօնական առաջնորդներու եւ երկու հակահիւպատոսական ղեկավարութեան մակարդակով բարեկամական մթնոլորտի մէջ լուծելու հարցերը»:

Պատվիրակության անդամների խաժակ Սարգսյանը պատասխանելով հիւպատոսին, յայտնել է, թե «վերոյիշեալ մօտեցումը իրատեսութեան չի մեկնիր եւ թէ այս կը նշանակէ, որ խորհրդային կառավարութիւնը հիմնական հարցին չ'անդրադառնար, ինչ որ Ռաբաբադի հայութեան ինքնորոշման իրաւունքն ու ներկայի ճգնաժամն են»:

Այնուհետեւ հյուպատոսին բացատրել է, որ Ռաբաբադի իշխանությունները պետք է վերահաստատվեն եւ տնտեսական շրջափակումը վերապիկ ու դադարեցվի Ռաբաբադում ապրիկների բնակեցման արշավը, այլապես Ռաբաբադը եւս Լախիշեանի դժբախտ կայսրության կարող է մատնել: Հիւպատոսը հայտնել է, թե Ռաբաբադում տեղական իշխանություններ արդեն իսկ կան, կատի ունենալով Բաբադի նշանակով կոմիտեի: Պատվիրակությունը հյուպատոսին փոխանցել է իր տեսակետը, որ Ռաբաբադի հարցի լուծման գործում Մոսկվան պետք է հանդես գա միջնորդի դերով եւ ոչ թե կողմնակալ, ինչպես որ է նրա ներկայի դիրքը:

Այնուհետեւ «Կամբ» շարունակում է. «Հիւպատոսը ղեկավարելու յայտնած է նաև ցույցարարներու այն բացասական լուրերը, որոնք երկրորդն են Գորբաչովի հասցէին: Հիւպատոսը բացատրած է նաև, որ ցույցերու կարիք պետք չէ ըլլայ, երբ արդէն իսկ հիւպատոսարանին հետ երկխոսութիւն տեղի կ'ունենայ: Ան բացատրած է նաև, որ երբ ցույց տեղի կ'ունենայ, հիւպատոսարանը կը խուսափի միեւնոյն ժամանակ պատուիրակութեան հետ հանդիպում ունենալ: Առ այդ, հասկնալի կը թուի նաև թէ ինչու ընդհանուր հիւպատոսը չէ ընդունած պատուիրակութիւնը»:

Այնուհետեւ պատվիրակությունը պահանջել է 2 շաբաթից մի տր հանդիպում կայացնել, իմանալու համար Մոսկվայի պատասխանը ցույցարարների պահանջների վերաբերյալ: Հայ ցույցարարները եռագույն դրոշների կողքին վեր են բարձրացրել «Արդարութիւն ենք կզպահանջում», «Գորբաչով, դադարեցրու սպանությունները», «Խորհրդային պիկետներ, դուրս Հայաստանից» եւ այլ պատասխաններ:

ՀԱՐՑԱԶՈՒՅՑ ԻՐԱՔԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԳԵՐԱՇՆՈՐԴ Տ. ԱՎԱԳ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՍԱՏՐՅԱՆԻ ՀԵՏ

Ավագ եպոս. Ասատրյանը շուրջ քսուք քսուք է, որ նվիրուով եւ ջանադրաբար ղեկավարում է իրաքահայ գաղութի եկեղեցական եւ ազգային կյանքը: Երիտասարդական ե-ժանդով եւ ողջախոհ շրջապատով սրբազանն առաջնորդելով իր հավատացյալ հոսի կյանքի անվաճակությունը իրան-իրաք երկարամյա լուսավորչական գործունեությանը համարժեք է Պարսից ծոցի թափառանքալից դաժան ժամանակներում: Օգտվելով սրբազան հոր Մայր Աթոս ս. Էջմիածին այցելությունից, ուղեցնիմ ականաճեսի վկայություններ ունենալ իրաքահայ գաղութի ներկա վիճակի մասին:

Սա մեր քաղաքացիական ազգային պարտականությունն է:

ՀԱՐՑ. Արտագաղթի վտանգ կա՞, եւ դեպի ուր: ՊԱՏԱՍԽԱՆ. Հավանաբար արտագաղթի վտանգի առջև գտնվինք: 40 տարի է ինչ Մերձավոր Արևելքը խաղաղ տասնամյակ մը չէ անցուցած: Կարծենք, թե մեծ պետությունները շահերը կպահանջեն տիրող խղճով և անհոգությամբ վիճակին շարունակումը: Այս իսկ պատճառով մեր ժողովուրդը պիտի փնտրի ավելի խաղաղ ափեր՝ ԱՄՆ, Եվրոպա, Ավստրալիա: Այս երեւոյթը վտանգավոր է գոնե հայկական տեսանկյունից: Մերձավոր Արևելքի հայերը զավակներն ու բռններն են օսմանյան յարաբանի զոհ դարձած եւ տեղահանված սերունդին: Այստեղ է պահանջատիրության հարցը: Աշխարհագրական առումով մենք պետք չէ շատ նեղամտեղ հայկական մեր հողերին:

ՀԱՐՑ. Բանի՞ գործող եկեղեցի կա Իրաքում: Ապահովվա՞ծ եք բավարար հոգևոր սպասավորներով: ՊԱՏԱՍԽԱՆ. Իրաքի մեջ կգործեն ութ հայկական եկեղեցիներ՝ չորսը Բաղդադի մեջ եւ մեկական Բասրայի, Բերքուկի, Մուսուլի եւ Ջալալի հայաշատ կեդրոններում մեջ, հոգևոր ծառայություն մատուցելով մոտ 20.000 հայության: Երբ 1980 թ. Առաջնորդ ընտրվեցա, Իրաքի մեջ կգործեին 4 հոգևորականներ, որոնցմ երկուքը 90 եւ 65 տարեկան էին: Ահովվիլ էին փոքր քաղաքներու եկեղեցիները:

Մեր առաջին գործը եղավ բարոյաբար այս անմիջապես վիճակը: Ուսանողներ ուղարկեցինք Մայր Աթոռի հոգևոր ծննդարան: Բարձրագույն ավարտած 3 ամուսնացյալ երիտասարդներու համար կազմակերպեցինք 4 տարիներու դասընթաց: Դասախոսական կազմը ապահովեցինք մեր համայնքի ուժերին: Բավական հաջող առաջին

Ֆարգարույրը վարել էր ՎԱՍԿ ՍԵՆՈՆՅԱՆԸ

տիրակություն տալու: Առաջնորդարանին եւ հոգևոր հովվությանը առընթեր կգործեն դպրաց դասեր, կիրակնօրյա վարժարաններ եւ երիտասարդական խումբեր, հայրենակցական եւ մշակութային միություններ, որոնք ազգային դաստիարակությանը դարձնենք են:

Թատերական, երգի ու պարի խումբերու մասնակցությամբ կկազմակերպվին գրական ու զեղարվեստական երեկոներ, ինչպես նաև հայերեն լեզվի եւ հայոց պատմության դասընթացները: Առաջնորդարանը մշտապես սատար կկենա վերոհիշյալ միություններուն եւ մշակութային խումբերուն՝ հովանավորելով անոնց ծավալած գործունեությունը եւ տրամադրելով նյութական մեծագույն միջոցներ:

Ֆարգարույրը վարել էր ՎԱՍԿ ՍԵՆՈՆՅԱՆԸ

ԱՐԵՆՐ

Մայիսի 8-ին Աթենքում, ՍՍՀՄ-ի գրասենյակի առաջ, մեծ թվով հայեր կազմակերպել են հակահամաճարակ, լույս պահանջներով: Գրասենյակի տնօրենությունը ընդհանուր քարտուղար Պերես ղեկավարին ուղղված մի բողոքագրի հեղձնեցուցիչ հետո, ԳԳԻ Պատանկան միության անդամները ցրել են հուկարեն եւ անգլերեն լեզվով բազմաթիվ թուղթեր, որոնք մասին հուկարեն հեռուստատեսության ու մամուլի ներկայացուցիչները անդրադարձել են նույն երեկոյան եւ հաջորդ օրը:

Լույս օրը Սպոլիկի մեջ էլ կազմակերպվել է մամուլի ասուլիս՝ հուկարենի հասարակական կարծիքը տեղյակ պահելու համար Սպոլիտում եւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններում կատարվող իրադարձություններից: Ասուլիսից հետո հուկարեն են ներկայացվել Սպոլիկում Երուսաղեմի հասարակայ շուկայի երկրների հյուպատոսներին, լույս պահանջներով:

ԱՐԳԵՆՏԻՆԱՅԻ ՍԵՆԱՍԸ ԸՆԴՆԱՐԿԵԼՈՒ Է ՂՍԱՊԱՐՏՈՂ ՍԻ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԼՍԱՊԱԳԻԾԸ

Առաջին կ օրերին արգենտինյան ծերակույտը բնակարկելու է խորհրդային բանակի եւ ապրի օտնակալների բռնարարները Արցախում եւ հարակից շրջաններում դատապարտող մի հայտարարության նախագիծ, որը պատրաստել են Արմատական կուսակցությանը պատվանող սենատորներ Ադոլֆ Գասսը, Մարիո Անիբալ Լոսադան եւ Ռիկարդո Լաֆորտե, մայիսի 8-ին: Այդ նախագիծը, որն ունի երկու բաժին՝ հայտարարություն եւ իմաստավորման, մասնավորապես նշում է, թե Արգենտինյան ծերակույտը «խստորեն դատապարտում է մարդու իրավունքների եւ Հայաստանի Հանրապետության հողային ամբողջականության նկատմամբ ապրիլի վիսյալ շոկատներին եւ խորհրդային ներքին գործերի կողմից կատարվող բռնարարները, որոնց կապտակն է հայ քաղաքացիների վտարումը իրենց պապանական հողերից»:

ՊԼՈՎԴԴԻՎԻ ԵՒ ՀԱՍՎՈՎՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային փոքրամասնություններու իրաւունքներու կոմիտէի անդամներ Բուզարիոյ մէջ հնարարութիւն ընձեռեց քույրարհայ համայնքին վերակազմելու ազգային վարժարանները, ակումբները եւ մշակութային օճախները:

Պուլովի հայկական համայնքի երկարամայ աշխատանքը եւ պայքարը հայկական դպրոցներու վերաբացման համար անցնալ տարի արակուցեալ յաղթանակով: Դպրոցի բացման նախօրէին, համայնքի ղեկավարութիւնը պետք էր յաղթանակներ շարքը զոտարութիւններ, շուրջ 200 աշակերտներու հաստատումը, դպրոցի շէնքին, գրեմակների եւ կամ-կարասիներու ապահովումը եւ ամենէն կարեւորը՝ դպրոցը ապահովել մանկավարժական որակով ուսուցչական կազմով: Այդ նպատակով քույրարհայ «Երեւան» մշակութային միութեան վարչութիւնը ընտրեց յատկապէս երիտասարդները եւ ուղարկեց Մայր Հայրենիք՝ ուսանելու տարբեր բարձրագույն ուսումնարաններու մէջ, հայոց լեզուի, պատմութեան եւ գրականութեան գծով:

Պուլովի քաղաքի «Անդրանիկ Օզանեան» երիտասարդական միութեան տրամադրութեամբ է հայկական նկեղծիչին կից գտնուող դահլիճը, ուր օրըստօրէ յաճախողներուն թիւը կ'աւելնայ, անիլ յաճախ կը յառի հայերէն իտալացիութիւն: Գրեթէ ամեն շաբաթ խրախճանք եւ երիտասարդական երեկոներ կը կազմակերպուին, որոնց ընթացքին հիւրեր կը հրաւիրուին Բուզարիոյ միւս քաղաքներէն Հասպովո, Ստատա, Նակորան եւ Առֆիա: Կը կազմակերպուին նաև պտույտներ:

Մինչև վերջերս մեզր համար սովորա-

կան էր Բուզարիոյ հարաւոր գտնուող Հասպովո քաղաքին անունը կապել միայն բրբալական խնդիրներու հետ, որովհետեւ թուրքիոյ տահմանամերձ է եւ բուրքեր շատ կ'ապրին հոն: Ասկայն վերջերս Հասպովոյի հայերն ալ սկսած են ծայր քարձրացնել: Հասպովո այցելութեան ժամանակ ցանկացայ հանդիպիլ «Երեւան» կազմակերպութեան ներկայացուցիչներուն, սակայն ինձի առաջարկեցին անիլ հետաքրքրական հանդիպում, այդ կազմակերպութեան կից գործող երիտասարդական բաժանմունքին հետ: Տարբեր տարիքի երիտասարդներ էին, հայ, միջոց ծագողներ եւ սրտի անպատասխան լեզուն: Պատրաստ էին ամեն գործի՝ աշխատանքի, ուրախութեան, գրոյցի Հայաստանէն, Արցախէն: Կարեւորը միասին ըլլալն էր եւ կարողին իրենց առօրեայէն, ուր գրուած են հազարաւոր քույրարհայներու մէջ: Իրենց փոքրիկ անկիւնին մէջ նույնիսկ օղբ ներծծուած է հայկականութեան, հայկական տրամադրութիւններով:

Երիտասարդական բաժնի նախագահին թագուր Գասպարեանին հետ կազմակերպեցինք հանդիպում մը երիտասարդ հասակողիներու հետ: Հանդիպման ժամանակ մեծ հետաքրքրութեամբ կը լսէին Հայաստանի եւ Ռաբաբադի մասին, արտատու ընկալեցին Մուսկովիի եւ ներկայ իրադարձութիւնները: Երիտասարդները չքաւարտուեցան իմ պատմածներէն եւ ուղեցին ունենալ փաստագրական գրականութիւն այս հարցերուն մասին: Որոշեցինք միշտ հանդիպիլ եւ անիլ մանրամասն տուեալներով, զիրար լուսաբանել:

Նախկին Գալաթիան

Ֆեդերացիայի «առեղծվածային» անդամը

«Նեպոլիտանացի գաղտնի» մայիսի 16-ի համարում թերթի մեկնարկը...

«Չայստանի հանրապետության Գերագույն խորհրդի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը...

Տեր-Պետրոսյանը Չայստանի խորհրդարանի ղեկն ստանձնեց այն պահին, երբ հանրապետությունը գրեթե գտնվում էր քաղաքացիական պատերազմի...

Սոս ապագայում, շնայած այսօրվա լարվածությանը, կարելի է կանխատեսել Արցախի հետ կոնֆլիկտի շեղման...

Իսկ առայժմ Չայստանը գերադասում է Միությանը և Ռուսաստանի հետ ակնդատանք հեռավորության վրա կապ հաստատել...

Երեւի, հենց Չայստանում ստեղծված իրադրության ըմբռմամբ (ոչ միայն իր պատմության խորհրդային շրջանի արդյունքներով) էլ թելադրվում են Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի կանոնավոր ելույթները...

«ԿԱՐԱՆ ԶԱՅԿԱԿԱՆ ԶՈՂ Է»

«Ամբարձավանդություն Չայստանի հանրապետության նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի կողմից»

Հյուրընկեր, մայիսի 14-ը Գերագույն իշխանության ղեկավարի խոսքերով...

Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, հանդես գալով «Արզունների ի ֆակտի» շարաքաթերքի, էջերում, շնչոտեց, թե Ղարաբաղի ներկայիս պայքարի հիմքում ընկած է զանգվածային միեւնույն գաղթի կրկնությունը...

Տեր-Պետրոսյանը պատասխանելով այն հարցին, թե «Ղարաբաղի խնդրի լուծումը վերջ կտա արդյո՞ք աղբյուրաբան-հայկական ընդհանրումներին», ասաց հետևյալը. «Խորհրդային Ռուսաստանը 1920-1921 թվականներին քաջ գիտե՞նա՞յ, որ սոցիալիստական հեղափոխությունների իրականացումը երապայում անհնարին է...

Մուսկվայում Թուրքիայի դեսպան Վուրթան Վուրալը նշեց, որ ինքը հանդես կգա «Արզունների ի ֆակտի» շարաքաթերքի էջերում...

Վուրալը մարտ սամախ սկզբներին Հայաստանի մայրաքաղաք Երևան կատարած այցի ժամանակ, որպես թուրքական կառավարության պաշտոնական առաջին ներկայացուցիչը...

Վուրալը մարտ սամախ սկզբներին Հայաստանի մայրաքաղաք Երևան կատարած այցի ժամանակ, որպես թուրքական կառավարության պաշտոնական առաջին ներկայացուցիչը...

«Գորբաչովի դիրքը ոչ պրոպագանդային է, ոչ հակահայկական, այն պրոմիութենական է»

ասում է Տեր-Պետրոսյանը Ֆրանսիական «Էքսպրես» հանգեսին

«ԽՍՀՄ-ում քաղաքական պրոբլեմները քաղաքական վերաբերմունքի չեն արժանանալու», Գորբաչովի պայտի խորհրդի Կոլաստոնյի անկանխի փոխտնօրինակ է Չայստանի արտգործնախարարի պաշտոնակատար Ա. Եղիապարյանը...

1990 թ. օգոստոսին ժողովրդավարական ուժերի իշխանության գալույցից հետո, Կորբաչովը նրանց մեկնակ թողեց, որպեսզի գլուխ հանեն պինյալ խմբերից: Չկան այլևս մասվորություններ ու պինդորակյան պաշտպանիչ համազգեստով ֆիդայիները, որ 1989-90 թ. ձմեռն իրենց հին հրացաններով պաշտպանում էին սահմանները: Սրանց մի մասը մտավ երկրպագի ճոկատների շարքը: Ընդամենը 3 հազար 300 հոգի են ձաղվում այստեղ, որ կրում են կարգուկանոնն ու օրինականությունը հսկող խորհրդային ուժերի համազգեստը: Արտաքսա-դրանցիվները չեն կարող ստեղծել սրա դեմ: Այդ պես ոչինչ չեն կարող ստեղծել պինդ «միլիցիայի» հռչակավոր ՕՍՈՆ-ի աջակցությամբ հանկարծ սկսեց ուժով պինդապնդել նույն քաղաքի հայկական միավորումներին:

Սա «սվեր» էր Արցախի կոմունիստների առաջնորդ Այսա Մուսախանյանի, որն ստորագրել է Միութենական կողմից պայմանագիր, միևնույն հայկական խորհրդարանը ձեռք է վարկել օրինական ճանապարհով:

Կետը, անկախությունը, «Գորբաչովի դիրքը ոչ պրոպագանդային է, ոչ հակահայկական», այն պրոմիութենական է և հակահայկական», ասում է «Էքսպրես»-ին Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը: Մահակն այսօր Չայստանի վրա է իջել: Վաղն այն խորհրդային լծից մի այլ ապստամբ փորձողի վրա կիջնի: Սա հետախույզական հարված է, ստուգելու համար անկախականների վճռակալության շափը: Եթե սպառնալիքի այս փորձերից որեւէ մեկը կատարվի հասկալի, Գորբաչովը կծանրանալի հաջորդ: Իրական իշխանությունը փախչում է նրա ձեռքից, տրամաբանորեն լույ բանտարկության ճանապարհն է մտում քայ, շարունակում է Տեր-Պետրոսյանը: Բանակն ու ՊԱԿ-ը դարձել են նրա գործողության միակ միջոցը: «Իսկ պերեստրոյկա»: «Չուտ անախորհիվ է: Գորբաչովը չի կարողանում ճշմունք իր-իսկ սկսած շարժումը»:

Մուսկվայի կամայականությունների հանդեպ ժողովրդավարները խոստանում են իրենց շարքերը: Գերաբնույթ քաղաքիկ հանձնաժողովներ՝ Ռուսաստանի և Ուկրաինայի խորհրդարաններից, Մուսկվայի քաղաքացիական ծամանել են Չայստանի սահմանային գյուղերը, պարզելու համար, թե բանակը ինչ մակարդակով է մասնակցել վերջին օրերի արյունոտ իրադարձություններին:

Ինչ վերաբերում է հայկական բանակ ունենալու ցավոտ հարցին, Տեր-Պետրոսյանը ծշտում է. «Կարծում չէ անուր Կարնտը, որ մեր ջախելները ծառայեն մեզ մտու, Նիտաուտ նաեւ կարող են անկախ կա-»

մները ոչ մի կերպ չեն կարող ծառայել միանգամայն անհրաժեշտ բարիդրացիական հարաբերությունների հաստատմանը: Կարող միշտ եղել է թուրքական քաղաք: Հարևաններից ոչ մեկը չունի Հայաստանին թեկուզ մի քիչ հող տալու մտադրություն: Հայաստանի բնակչության շահերը պահանջում են, որ հայկական իշխանությունները լավ ըմբռնեն այս իրողությունը և հարևանների իրավունքների ու շահերի նկատմամբ դրսևտրեն հարգալից վերաբերմունք: Մերք այլալ հարցում բանակա-նության կողմնակից ենք»:

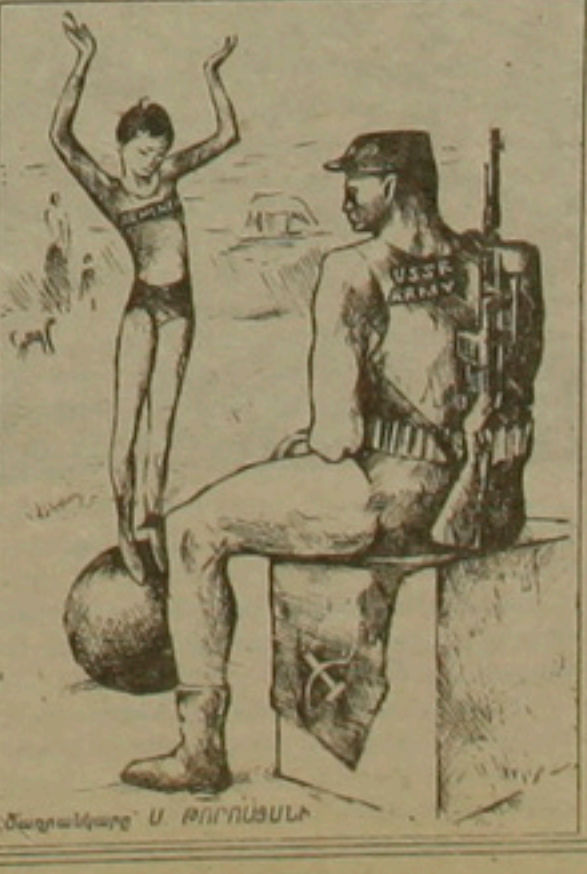
Մուսկվայում Թուրքիայի դեսպան Վուրթան Վուրալը նշեց, որ ինքը հանդես կգա «Արզունների ի ֆակտի» շարաքաթերքի էջերում, որը հրապարակել էր Հայաստանի հանրապետության նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի տեսակետները, և կտա անհրաժեշտ պատասխան:

Վուրալը մարտ սամախ սկզբներին Հայաստանի մայրաքաղաք Երևան կատարած այցի ժամանակ, որպես թուրքական կառավարության պաշտոնական առաջին ներկայացուցիչը...

Վճար: Մենք գիտակցում ենք ԽՍՀՄ ստրատեգիական շահերն այս շրջանում և կարող ենք համաձայնվել, որ նրա բազաները լինեն մեր հողի վրա, պայմանավորված, որ դա կատարվի մեր կառավարության հետ փոխհամաձայնությամբ»:

Եթե, այսուհետ, օրինականության հանդեպ հարգանքը հարուցում է բռնություն, նշանակում է ամեն ինչ տակնուվրա է օղել: Տեր-Պետրոսյանը պատրաստվում է այդ փաստարկումը ներկայացնել Ֆրանսուա Միտերանին, որը մայիսի 22-ին ընդունում է նրան Փարիզում:

ՌԻՍՏԱՆԼԱ ԳՈՐԻՆ «Էքսպրես», 16-22 մայիս, 1991

ԻՐԱՆ

Աշխարհագրաքաղաքական ակնարկ

Այս վերառությամբ չափով լույս կը-տեսնի Հարավարդյի համայնարանի շրջանակարտ, Խորհրդային Միության և Մեր-ձավոր Արևելքի երկրների գծով մասնագետ, ԱՄՆ-ի պետքարտուղարության նախկին աշխատակից, ԿՀՎ-ի նախագուշակույթների քաճի փորձագետ Գրեմմ Ֆուլերի մեհագրությունը:

Աշխատությունը հիմնականում նվիրված է Իրանի և հարևան պետությունների փոխհարաբերություններին, որում քննության առնելով Իրանի և շրջանի մյուս երկրների պատմական անցողաբոր, հնդի-նակը փորձում է ուրվագծել շրջանի ապագա կացութաճեր:

Ներածականում համառոտակի ներկայացվում է Իրանի քաղաքական պատմությունը, շնչոր ղեկնել նրա առաջնահատկությունները և շրջադարձային դրվագների վրա: Առանձնակի ուշադրության է արժանացել Իրանի քաղաքականության և աշխարհայացքի համար հիմք ծառայող պատմական փորձը: Ըստ հնդրնակի, Իրանն իր տարածքով, ընակչությամբ և ռեսուրսներով կարևորագույն դիրք է ըզքաղեցնում Պարսից ծոցի շրջանում:

Իրանի և հարևան երկրների հետագա գույակցության հարցը կազմում է ամբողջ աշխատության առանցքը:

Գ. Ֆուլերի տեսակետով իրան-իրաքյան հակամարտությունները կշարունակվեն նաեւ հետագա տարիներին: Սակայն, վերապահում է հեղինակը, եթե Իրանում հողթանակ տանեն ղեկնկատակաւ ուժերը, և երկրի շահները Իրանի քաղաքականության մեջ ազդեցություն ձեռք բերեն, ապա այդ լարվածությունն աստիճանաբար կնվազի:

Քննարկելով Իրանի և Սաուդյան Արաբիայի հարաբերությունները, հնդրնակը հանգում է այն եզրակացությանը, որ հիշյալ երկու երկրների հարաբերությունում լինելու են լարված պահեր:

Թուրքիայի հետ Իրանի առնչությունների մասին խոսելիս, հեղինակը նշում է, թե մինչ այդ համամատարաք քարենպաստ քվեաղ հարաբերությունները, Խորհրդային Աղբրեբանի պատճառով, կտրվեն: Գրեմմ Ֆուլերն իր տեսակետը հիմնավորելու համար փորձում է ապացուցել, թե ինչ հանգամանքներից էլ նման խորհրդային Աղբրեբանն ակելի շատ հակված է դեպի Թուրքիա, որի համար Իրանը չի կարող մտահոգված չլինել:

Իրանի և Խորհրդային Միության փոխհարաբերություններին անցողաբանալիս, հեղինակը նշում է, թե Իրանը, նկատի ունենալով Ռուսաստանի աշխարհագրաքաղաքական դիրքը, չի կարող անտեսել հյուսիսում սիտված հսկա և հզոր այն տերությունը, որի սպառնալիքը մշտապես կախված է եղել այդ երկրի վրա: Սակայն, վավեացնում է Գ. Ֆուլերը, ցարակալ Ռուսաստանի անկումից, և այժմ նաեւ կոմունիստական վարչակարգի աստիճանական թուլացումից հետո, այդ ըսպառնալիքն զգալիորեն նվազել է: Ընդհանակի համոզմամբ միջինասիական հանրապետություններին հանդյանսյու համար, Խորհրդային Միությունը հարկադրված է սերտ հարաբերություններ պահպանել Իրանի հետ:

Գրեմմ Ֆուլերի տեսակետով, մանմուղակաբանակ հանրապետությունների անկախացումն անգամ չի կարող սեպ խրել Խորհրդային Միության և Իրանի հարաբերությունների միջև:

Հեղինակը հատուկ քննարկման առարկա է դարձրել նաեւ Աֆղանստանի ու Պակիստանի հետ Իրանի փոխհարաբերությունների հարցը: Պակիստանը, գրում է Ֆուլերը, մեծ կարևորություն է տալիս Իրանի հետ իր հարաբերությունների ընդլայնմանը: Ֆոբերը նշում է, որ ներկայումս համախ է խոսվում «Իսլամստանի» մասին, որն իր մեջ ներառում է Պակիստանը, Աֆղանստանը, Միջին Ասիան և, նույնիսկ, Իրանը: Այդ հանգամանքը, վավեացնում է հեղինակը, մտահոգում է Հնդկաստանին և Խորհրդային Միությանը:

Նշված երկրներից գաւտ, հեղինակը հանգամանորն անցողաբանում է ոչ միայն Ռուսիայի, Արաքական Միացյալ Էմիրությունների, այլ նաեւ Պինաստանի, Ծագունայի և, նույնիսկ, Հնդկական օվկիանոսի վարչաքաղաքական մեծ ու փոքր կազմավորումների հետ Իրանի առնչությունների հարցերին:

Չաղաքական զորությունները հանդիմանում են Իրանի քաղաքական Միացյալ Էմիրությունների, այլ նաեւ Պինաստանի, Ծագունայի և, նույնիսկ, Հնդկական օվկիանոսի վարչաքաղաքական մեծ ու փոքր կազմավորումների հետ Իրանի առնչությունների հարցերին:

Անցած տարի, հուրախություն ինձ, առաջին անգամ մասնավոր ներուց մեր Դավանայի անունը, որից հետո արդեն քաղաքացիության մասնակցություն կարծես սկսեցին հետաքրքրվել հին Երևանի մասնող այդ այգեստանի հարցով:

Իսկ ինչու՞մն է քանը, ի՞նչ է ընկած դրա հիմքում: 1938 թվականի շարագուշակ տարի... Երևանի քաղաքացիությանը կենտրոնի հրահանգով որոշեց քարեկեցիկ նրևտարներով ձգվող, խնամքով մշակված այգիները և դարձնել համայնական, այսին-

Այսօր այլևս չկան ո՛չ վերին, ո՛չ ներքին Դավանները, չկա նաև Սարգսյանի այգին, դրանց տեղերում մնացել են խեղճուկրակ սքրային խաղողի կիսաշոր վազերը, չորացող ծիրանի ու ընկուզի ծառերը...

Ճուրաքանչյուր բնիկ երևանցի տեսնելով իր քարերը այգիների կործանումը, որտեղ՝ սուսամբարներով երիզված «հաուզների» տարուկ ջրերում ու հազիվ երկու թախտ ու մեկ սեղան տեղավորող գողտրիկ հնձաններում անց էր կացրել իր այնքան անուշ մանկությունը, է՛լ ավելի է դաժնությունը լցվում առանց այն էլ իրեն

կրկնակի հարկերը գանձված էին, չեկան դարձյալ կանչում է այդ «անհնազանդներին», այս անգամ արդեն անցնելով ահաբեկչության: «Երեք օրից եթե կոխող ընդունվելու դիմում չներկայացնեք՝ կգաք ու կմտնեք չեկայի նկուղը»,- գոռում են ուղղակի նրանց երեսին:

Հայրս, երբ այսպիսի տուն եկավ, մայրիկս նրան աղաչեց մեր այգուց ձեռք քաշել: Նույն ձեռով վարկեցին նաև մյուսները: Եվ ողջ Դավան նույն ձեռով իջեցին նաև մյուս այգեստներից: Մեր այգում մենք ունեինք տուն, անասնագոմ, թռչանոց, խաղող վերամշակելու օժանդակ կառույցներ: Այսօր դրանց ավերակների հետքերն են միայն մնացել:

Ես այն ժամանակ 16 տարեկան էի և հայրիկիս հետ էտ էի անում, փորում էի,

Վ. ԿՈՅՈՒՍՆ. «Ձորագուշակ». 1929

ջրում, մի խոսքով՝ հորս աչք թուն էի: Հենց այդտեղից էլ իմ մեջ արմատացավ սերը այգեգործության նկատմամբ:

Երբ վերջերս մենք Դավանի տներնս հարց քարծրացրինք մեր այգիները հետ ստանալու, Գերագույն խորհրդի նիստերում, քրիֆինգներում լսեցինք շատ տարօրինակ մեկնաբանություններ. «Պատկերական հողերի իրավունքը մենք անվավեր ենք համարում, այդ հարցին չենք անդրադասում»:

Իսկ ո՞վ ասաց, որ դրանք մեր պատվից մնացած ժառանգություն են: Դրանք մեր ձեռքերով մշակված, մեր հայրական տան, անմիջապես մեր ընտանեկան ունեցվածքն են, որոնց ամեն մի քփի, ամեն մի թիզ հողի վրա մեր արդար քրտինքն է պաթել:

Արրահամայն Ոստանիկը, որի այգին վերին Դավանում էր, 38 ք. 20 տարեկան էր և այդպես շատերը, էլ ի՞նչ պատկերական մասին է խոսքը...

Հողահատկացում ԻՆՉՈՒ՞ Է ԱՆՏԵՍԿՈՒՄ ԶԱՂԱՔԱՅՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

30-ական թվականների բռնությունների և այսօրվա անարարության մասին է տոնիկ երևանցի Լ. ԴՅՈՒՅԱՆԻ հոդվածը

բըն՝ «կոլտոզացնել»:
«Դավանյի քաղեր»... եղեմական մրգատան, ով մինչև կոլեկտիվացումը եղել է այդ այգիներում, անշուշտ, իր կյանքում այլևս հայտ չուներ իր անսել պտուղների այնպիսի բազմազանություն, ինչպես այնտեղ էր: Այսօր չկան ո՛չ իմ, ո՛չ էլ ներառնից հետո ընկած այգիների՝ արևի տակ աղանաղին տվող ողկույզներով ծանրաբեռ 15 տեսակի խաղողի վազերը, 5-6 տեսակի անմահական ծիրաններից, աննկարագրելի խոշորությամբ պտուղներով շողողագող դեղձենիներն ու սալորենիները, ինձորենիներն ու դարավոր ընկուզենիները: Միայն մեր այգում 5 տեսակի թթենի ունեինք, էլ չեմ խուսում հունարի ու նշի անգուզական ծառերի մասին, որոնք կոլեկտիվացումից հետո իսպառ վերացան հայտց աշխարհից:

թաժին ընկած դառն իրավակարգի դեմ:
Այսօր, երբ ամբողջ երկրով մեկ հարց է քարծրացվում հողը վերադարձնել իր իսկական տիրոջը՝ գյուղացուն, ինչու՞ մեր կառավարությունը անտեսում է քաղաքացուն...

Այսօր, երբ ամբողջ երկրով մեկ ստալինյան ժառանգության զոհերի իրավունքների վերականգնման, նրանց անշարժ և շարժական ունեցվածքի վերադարձման պահանջ է ներկայացվում, ինչու՞ են անտեսում մեզ, Դավանյի այգիների սեփականատերերիս. չէ՞ որ մենք ես այդ ժառանգության զոհերն ենք: Ուզու՞մ եք իմանալ, թե ինչպես են մեզանից իջել մեր այգիները:

Մեր այգին չհասած, խոշոր դարպասով ու քարե պատերով պարսպված մեծիկ այգու տերն էր Սաֆարյան ընտանիքը, որի տղան՝ Կերենիկը, այսօր խաղողագործության, գինեգործության և պտղաբուծության գիտահետազոտական ինստիտուտի խաղողի ագրոտեխնիկայի թաժին վարիչն է: Նրան ես ինչո՞րով եմ պատմել, թե ինչպես իջեցին իրենց այգիները:

«1938 թվականի մայիսն էր, այսօրվա պես հիշում եմ: Հորս՝ Լեոն Սաֆարյանին, Անդրանիկ Արզումանյանին, Անդրանիկ Մարտիրոսյանին ու Երանուհի Անդրեսայանին (նրանց քաղերը լավագույններն էին Դավանյանում) կանչեցին չեկա և պահանջեցին մտնել կոլտոզի մեջ: Երբ նրանք մերժեցին, գալուցան չեկատները տեսնելով, որ չեն կարողանում համոզել, հրավիրում են ֆինթաժին ներկայացուցիչներին ու պահանջում, որ այդ այգեստներից կրկնակի հողային հարկ գանձեն: Երկու օր հետո, երբ

Եվ ինչու՞ միայն դրանք: «Դավանյի քաղեր» չհասած, Չանգվի հին կամուրջից վերև՝ գետի ձախ ափին մինչև օրս էլ իր բշխած գոյությունն է պահում «Սարգսյանի քաղը», որի պտուղների համբավը տարածված էր ողջ Անդրկովկասում: Եվ հենց այդ Սարգսյանի այգին էր, որ կոլեկտիվացումից հետո դարձավ փորձադաշտ և միջուկային խոտորի փոխարեն վազերը սկսեցին ջրով լի ողկույզներ հրամցնել մեզ: Տխրահռչակ գիտնական Լիսենկոյի գծած կործանարար ուղիով գնացող մեր պտղագործները վերացրին մեր դարավոր բազմաթիվ սորտերը և անդժեցին իրենցը, իրք, առավել քարձոր բերքատուները, և կամաց-կամաց մեզ մոռացնել տվեցին իսկական խաղողի հաճը:

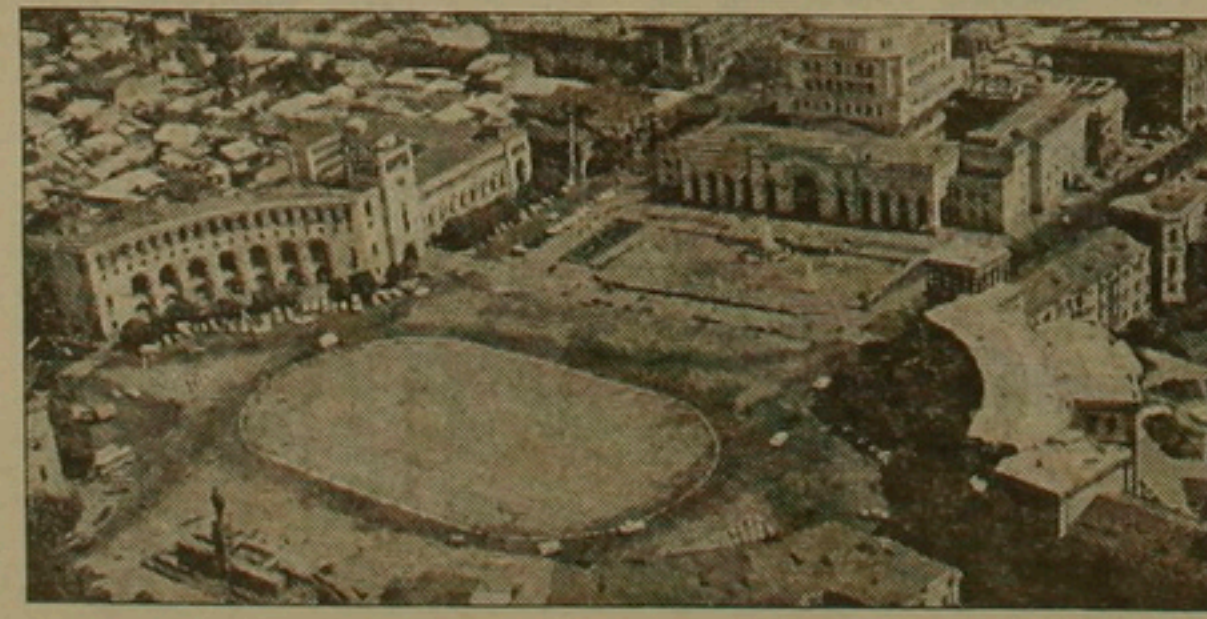
ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

Հարցազրույց Երևանի հայտնի ճարտարապետ Երևանցի Լ. Դյուսյանի հետ, Երևանի գլխավոր ճարտարապետ Սկրիչ Մինասյանի հետ

Երբ եք նշանակվել այս պաշտոնում և ի՞նչ ժառանգություն եք ստացել նախորդներից:

Ընդհանուր առմամբ վատ բան չեմ ժառանգել, որովհետև, վերջին հաշիվով, Թամանյանի մասնագրությունը ինչ-որ չափով կատարել է: Չարենցի բնութագրած տափակ կառույցներով, տոթի, փոշու մեջ կորած արևելյան քաղաքի փոխարեն մենք ինչ-որ բան առեղծվել ենք: Դա անհերքելի է: Մենք կարողացել ենք ստանալ Թամանյանի 250 հազարի, ապա 300 հազարի համար նախատեսված քաղաքը՝ այսօրվա բուն կենտրոնը, որն այնքան սիրում ենք բոլորս:

ճար: Ըարք էին մտնում մի քանի ֆունկցիաներ ունեցող մեծ դահլիճներ, զանազան մեծ կորողներ... Իսկ վերջին տարիների շինարարության որակը սարսափելի է: Մենք կարծես թե հեռացել ենք այդ մասնագիտությունից, չնայած շինարար ազգ

մենք: Երկրաշարժից հետո պարզվեց, որ ուժեղ ցնցման դեպքում կարող են մեծ կորուստներ լինել նաև Երևանում: Ինչպես աղետի գոտում են կառուցվել, այնպես էլ այստեղ, ոչ մի տարրերություն:
Վերջին տարիներին քաղաքը տարածքով անընդմատ փռվեց, ընդարձակվեց: Երևանը եզակի քաղաք դարձավ այն իմաստով, որ հանրապետության մեկ երրորդից ավելին մայրաքաղաքում է՝ իր մշակութային օջախներով, գործարաններով, արդյու-

նարկությամբ, չնայած Նախարարների խորհուրդը մի շարք հրամաններ է արձակել արդյունաբերությունը մայրաքաղաքում չըկենտրոնացնելու վերաբերյալ: Այսօր քաղաքը ղեկավարվում է փնակում է: Մոսկվայի վիճակում է նաև քաղաքի Էկոլոգիան:

Ի՞նչ էր եք տեսնում այս վիճակից: Արվու՞մ են կոնկրետ քայլեր քաղաքի ընդարձակումը դադարեցնելու, ապա և՛ կանգնեցնելու համար:

Մենք ուրիշ ելք չունենք: Նախարարների խորհրդի հրահանգը կա քաղաքը թո-

Այդ տարիներին լեռնային գյուղերից Նոր Մայրաքաղաք վերաբնակեցվածները, առանց սեփականության ներդրման, ներգրավվեցին կոլտոզի մեջ, որոնք, գաղափար անգամ չունենալով պտղաբուծության մասին, ծնունդ ընթացքում անխնայ կտրատում ու վառելիք են դարձնում մեր բնօրի պտղատու ծառերը և այդ ամենը՝ մեր այգի առաջ: Մարդը դրանից ավելի մեծ վիշտ կարող է ունենալ, քան տեսնել, թե ինչպես է ոչնչանում իր տարիների շարժարանի արգասիքը... Եվ այսօր մեզ անտեսում են, մեր սեփական հողերը վիճակահանության են հանում, որպեսզի քաժանեն իրար մեջ... Այս ձեռով ենք կառուցելու իրավական պետություն, երբ օրը ցերեկով քանդակվում է մարդու իրավունքը... Մենք չենք լսի: Նոյեմբերի 20-ին մենք՝ Դավանյի իսկական տերերս, թվով 27 հոգի, դիմում հղեցինք Հայաստանի հանրապետության Գերագույն խորհրդին: Եվ ի՞նչ, այդ դիմումը պտուղեց-պտուղեց, մի օղակից մյուսը գյուղելուց հետո, գնաց նստեց Հանրապետության շրջափակի ոչ իրավասու՝ ամենաանբեքին օղակի սեղանին...

Ես լիովին հասկանում եմ Սաֆարյանին, քանի որ նրան կործող ցավը ինձ էլ է կործանում, սակայն դեռ ինչ-որ տեղ հույսս չեմ կտրում, որ մեր երիտասարդ ղեկավարները սթափ կնայեն այս ճշացող անարդարությանը և քանի դեռ ուշ չէ, քանի մեր քաղաքի կանաչ օազիսի մի կերպ ողջ մնացած պատասխիկ իսպառ չի թողվել բնտան գանգվածների տակ կամ տրվել այս կամ այն փողատեր անձին, որը այգիները խուզելով՝ պայտսներ պիտի կառուցի, ետ կվերցնեն այդ շարաստակի կոլտոզներից և կտան նրա իսկական տերերին, որպեսզի վեցականգնեն մեր «խաբշին» ու «ասկյարին», «իծապտուկն» ու «գառան դակը», «շաքարգնեթի» խնձորն ու մեր բաղի 5 տեսակի անմահական թթենիները, որ եկող սերունդներն իմանան հունարի համը, իսկական հարնցի դեղձի հոտը, որ ներքի մեր տարակ, դեռ կոչվող հողակրտորները շունչ առնեն և իրենց չիկացած քարակերպների ջերմությունը փոխանցեն վազերի արմատներին ու մեր շուկաները դառնան հին Երևանի առատ ու մատչելի գներով մի-մի Դաճարներ:

Սա արդեն կլինի վերականգնումը մեր իսկա՞ծ իրավունքների, մարդու իրավունքների, որոնք ճգնվել էին ստալինյան զարշելի «սապոզների» կրունկների տակ:

Լ. ԴՅՈՒՅԱՆ

Հետո քաղաքն աղավաղվեց: Պատճառը սոցիալական պատվերներն էին: Ստեղծվում էին տներ, որոնք ոչ հիմնական էին, ոչ ժամանակավոր: Մենք անընդհատ սպասել ենք, որ բնակարան ստանալուց հետո ինչ-որ մի օր կգա, որ ավելի լավ բնակարանում կապրենք: Փաստորեն դուրս եկավ, որ այդ տները եղան ժամանակավոր քարաքներ: Այս առումով քաղաքը շատ պոթոկեններ ունի թե՛ բնակարանային շինարարության, թե՛ վարչական և ուսումնական շենքերի հարցում:

հնք: Երկրաշարժից հետո պարզվեց, որ ուժեղ ցնցման դեպքում կարող են մեծ կորուստներ լինել նաև Երևանում: Ինչպես աղետի գոտում են կառուցվել, այնպես էլ այստեղ, ոչ մի տարրերություն:
Վերջին տարիներին քաղաքը տարածքով անընդմատ փռվեց, ընդարձակվեց: Երևանը եզակի քաղաք դարձավ այն իմաստով, որ հանրապետության մեկ երրորդից ավելին մայրաքաղաքում է՝ իր մշակութային օջախներով, գործարաններով, արդյու-

Մեր առաջնահերթ նպատակը, այսպիսով, չընդարձակվելն է, չնայած դա պահանջում է տասնամյակի ավելի աշխատանք կատարել քաղաքի ներսում, ամեն մի քառակուսի մետրը՝ մեծ սիրով, մասնագիտական մոտեցումով կարողանալ կառուցապատել: Բազաքը պետք է խոսքովի, և դա մեր քաղաքացիների մոտ դժգոհության տեղիք չպետք է տա:

Մյուս կողմից, քաղաքի շուրջ գտնվող սնուցազորների մնացած գյուղատնտեսական հողերից մոտավորապես 40 կմ շառավղով նոր հողատարածություններ պետք է վերցնել Նախարարների խորհրդից, որպեսզի կառուցվեն Երևանի կարգավիճակն ունեցող արբանյակներ, որտեղ մարդկանց հնարավորություն կտրվի կառուցելու 2-3 հարկանի շինություններ՝ տնամերձ այգիներով:

Ի՞նչ միջոցառումներ են ձեռնարկվել և ձեռնարկվում քաղաքի կենտրոնի համար:

Արդեն աշխատում են կենտրոնի զրլխավոր հատակագծի վրա: Գծվար է, որովհետև հիմա առավել խորությամբ պետք է հաշվի առնվեն երկրաբանական, սեյսմիկ, հուշարձանների պահպանության տվյալները, որպեսզի վերջում պարզ լինի, թե որտեղ ինչ չենք պետք է կառուցել:

1991 թ. ապրիլին քաղաքաշինական խորհրդում նախկին կենտրոնի հուշարձանների պահպանության նախագիծը և գործկոմի որոշմամբ հաստատվեց այն: Կենտրոնի կառուցապատման ժամանակ պետք է հաշվի առնվի այդ հուշարձանների գոյությունը: Եթե դրանք հաշվի են առնվում, ապա ավելի լավ շենքեր են ստացվում: Այնպես չի լինի այստեղ, որ դրանք մաքրեն և տեղը մի անդին չենք կառուցվի: Ծարտարապետի համար ինչքան խիստ է լինում միջավայրը, ինչքան շատ խնդիրներ են լինում, այնքան ապագա նախագծով շենքը հետաքրքիր է լինում:

Գործարարության վառելիք
Միտոս ԳՍՊՐԱՍՏՆԱՆ

ԹՐՈՒԱՅԱ ԿԱՍ ԿԵՐԱԳՏԵԿԱՆ ՄԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հայազգի ֆրանսիացի մեծ գրողի մասին է «Մոնո»-ում հրատարակված հոդվածը, որը ներկայացնում են կրճատումներով:

համար, հետո՝ խիստ ու կամային շվեյցարացի դաստիարակչուհի ու արդեն իր մեջ պաշարած այս ներկու մշակույթների երկվությունը:

Մի քանի տարի անց, փախչելով խորհրդների երկրի սպառնալիքից, թրուայան հասավ Փարիզ, և հենց այդ ժամանակա-

շրջանին՝ 20-ական թվականների սկզբներին է վերաբերում նրա վերջին վեպը՝ «Ալյոթան»: Այն ժամանակվա իր տպավորություններն ու հույզները վերագտնելու համար հեղինակը իրեն նորոգում է նույնպես մի փոքրիկ տարագրի՝ Ալյոթանի հետ, որը ֆրանսիայում ապրում է 1924 թվականին և շատ կողմնորոշված կերպով կենտրոնանում է Լեոն Տարաստիկին, որը ավելի ուշ դարձավ Անրի Թրուայան:

«Ալյոթանի պատմությունը ես վաղուց էի ուզում գրել... խոստովանում է Անրի Թրուայան: Ես ուզում էի ցույց տալ երիտասարդ տարագրի հիացմունքը իրեն հյուրընկալած երկրի նկատմամբ և վերջին հաշվով Ալյոթանի հնարավորությունը ուրախությամբ և նրախազգիտությամբ ձուլվելու այդ հյուրընկալ հողին, միաժամանակ հավատարիմ մնալով իր ակունքներին և իր

ընտանիքին»:

Ինչպես հաճախ է պատահում թրուայանի մոտ, գիրքն իր ուժը ստանում է խիստ ու զուսպ ձևերից, չկա ոչ հավակնոտ համարում, ոչ էլ սպասիչ ուսումնասիրության ցանկություն, այլ կա հակիրճ ու մաքուր, մանրակրկիտ հղկված պատմություն, որն ունի գրեթե ներքաթի հատկություն: «Ես ցանկացել եմ գրել մի հասարակ, շիտակ պատմություն, որը խորհել է տալիս նենց իր պարզությանը», խոստովանում է Անրի Թրուայան:

Բայց այդ պատմությունը, այդ համաստությունը նաև մեծ հեղինակին են, որը այդքան տարիներ հետո խոստովանում է երիտասարդ ստեղծագործողի իր կասկածները և նույնիսկ տագնապները. «յուրաքանչյուր վեպ մի ճակատամարտ է, մի հարցադրում, մի փորձություն: Եթե դուք իմանալիք, թե իմ գրած գրքերը որքան գեղեցիկ են եղել իմ գլխում: Ես հետո, նենց որ միտքը իջնում ու հասնում է գործին, իրենք ձեռագիրում են, խոսում... ըստ էության, գրողը միշտ կարողանում է բղբին հանձնել իր մեջ եղածի միայն շատ մտախորտ արտահայտությունը»:

Դա Անրի Թրուայանին չի խանգարում խանդավառ ոգեւորությամբ հիշեցնելու վիպասանի իր «մեծ քերականը»: «Ես ամենից շատ սիրում եմ հնարել գործող անձանց, պատմել պատմություններ, վերջապես մեծ մտախորտներ, նույնիսկ սպասուցելու փոխարեն, անձեռամբ իմ ներսումսին հետևում: Ես սիրում եմ փոխել դիմակը և հնարավորին չափ շատ կյանքեր ապրել ներկայության մեջ, այդուհանդերձ ինքս լինելով մտախոյանք և շատ հանդարտ... Ես գիտակցում եմ, որ շատ բախտավոր եմ եղել որպես մարդ և գրող»:

ՋԼՈՐԱՆ ԼՈՒՅՎԻԼ
«Մոնո», 29 մարտի 1991

ճախագան Լեոն Տեր-Պետրոսյանը խելացի մարդ է, վստահություն ներշնչող, ուղիղ է ասում, համարձակ, առանց տատանվելու: Առաջներում չէր հասկանա, թե ինչ են ուզում սանը: Հայաստանն իր պատմության ընթացքում այնքան ղեկավարություն, արցունք, արյուն է տեսել... Հիմա նորից անարդարությունը կրկնվում է քանիտորդ անգամ: Հուսանք, որ կգա մի օր, երբ արդարություն կհարթանակի:

Գաղափարներ վարքի՝
Գաղափար UUSUSUULC

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹՕՋԱԽՆԵՐ

Մեր թերթը իր էջերում բացում է նոր բաժին՝ «Ազգային կրթությանը», որտեղ կներկայացվեն հայ ամենից նշանավոր կրթական հաստատությունները, որոնք դարձնում են ընթացքում լուսավորել են ժողովրդի ճանփան, կապագրվեն գրողների, մշակութային գործիչների, գիտնականների խոսքն ու մտորումները ազգային ուսուցման դերի ու նշանակության մասին՝ արձագանքելով այսօր, ինչպես երբեք, ամենայն լրջությամբ դրված ազգային դպրոցի վերակառուցման խնդիրներին:

Արդ՛հեռ են մեր ազգային դպրոցի՝ վարքի վեր, առանձնահատկությունները, այսօր նրա պարտքն ու պարտականությունը ժողովրդի առջև: Թվում է այս հարցերին չի կարելի միանշանակ և, մանավանդ ավարտուն պատասխան տալ՝ ելնելով միայն պատմության և ավանդույթների հուշումներից, որքան էլ դրանք մեզ բանկ ու սիրելի լինեն, քանի որ ազգային դպրոցը ժամանակի հետ մշտապես կատարելագործվող, որքան անընդ, նույնքան էլ շարժուն ու փոփոխական երևույթ է: Մակայն բոլոր ժամանակների համար մի ընդհանրություն կարելի է հաստատապես նշել՝ նրա հիմքում ընկած են, միշտ պետի ընկած լինեն ներու ոգեղեն էություն՝ հայոց լեզուն և մեթոդական մշակույթը: Այդ լուրջություններ մեր ոսկե դարից գալիս ու հասնում են Կոմիտասին, Խամակյանին, Մ. Մաքրանին, Մաքրանին, Ալ. Թամանյանին, Թ. Թորանյանին, Թեբեյանին, Մ. Արևելյանին, Հ. Աճառյանին, Սևակին... որոնց զգացողությունները բանկ դաս են նոր սերնդի համար:

Մեր նոր բաժինը չունի զուտ պատմական նշանակություն, այն նպատակադրված է այսօրվան: «Ազգ»-ը բոլորին, ովքեր ասելիք և մտախորտներ ունեն հայոց կրթության վերաբերյալ, հրավիրում է անկեղծ գրույցի:

Խմբագրություն

ԼՈՒՅՎ Ե ՏԵՍԵԼ

ԼՈՒՅՎ Ե ՏԵՍԵԼ

«Մեր խանդավառ լուրջությամբ» նրկասիրության ղ գիրքը: Սա մի յուրահատուկ մատյան է, որ ամփոփում է հայրենի երկրում նշանավոր գրողի կեցողության շրջագայություններից ծնված գրառումները, մտքերն ու զգայմունքները: Հնթերյողի աչքի առջև հասնում են գյուղեր, բաղաձայն, քար ու շինություն, ճանապարհներ, աշխարհագրական տեղանքներ՝ հիշել ու նորը, մոռացված ու ապրող, ասեն բան, ինչ արժանի է հիշվելու, և նաև մարդիկ՝ իրենց ճակատագրի կիրքով, հանապազայն տրեւանքով, ազգային սովորույթներով ու քննադրությամբ: Ինչպես այս, այնպես էլ նախորդ երեք գրքերի առաջնությունը և նույնպես Հայաստանն է և հայ ժողովուրդը: Հորսհատորակի նախորդակը մեր պատմական գրականության մեջ «Տեղագիր հայոց մեծաց» (1855) աշխատությունն է: Մեծ Ալիշանի փորձառությունն ու զգայմունքները, անշուշտ, ոգեկոչել են խանդավառին իր դժվարին ու հայրենալիր մտախորտումսին ի կատար ածելու: 1980 թ. լույս տեսած Ա գրքի հեղինակային առաջաբանը կարող էր նույնությամբ կրկնվել հաջորդ և այս նոր հատորում: Սա այն սեղծ տեսքով «Եր գյուղերի մասին եղած գրավոր վկայություններն ավագատիկների նման ցրված են մեր հին ու նոր մատենագրության մեջ: Աշխատել եմ հատիկ առ հատիկ հավաքել հնարավոր... Կարելի էր դառնալ կան, որոնք են տեսել եմ աշուղ ու դրանք մասնակիցը եղել: Կան նաև բաներ, որ լսել եմ ժամանակակիցների բերանից: Արանց իսկությունը ստուգելի ու նոր միայն մուծելի մատյանի մեջ... Սեյափ շատ են օգտագործած արքայությունը գրեթե մեր ողջ մատենագրությունը... Շատ ջանքերով ու հոյով աշխատությամբ դասակարգելի իմ գրառումները: Ես որպեսզի շտաղտանալ կարողացողները, շատ բան երկողողական գտնելով՝ ի քայ ձգելի: Մատյանս արդյունք է պտուղ է մեծածախ ջանքերի և ծնունդ հողու: «Հայրենապատում» ղ գիրքը նույնպես հողու ծնունդ է՝ ժողովրդի ու հայրենիքի սիրով աշուղան, և ունի ճանաչողական, զգայմունքային ու բարոյական արժեքներ» («Հայաստան» հրատարակչություն, Ե., 1989 թ., տպագրանակ՝ 20000):

«Շալ Բողջերի «Չարի ծաղիկներ» բանաստեղծությունների և փոքրիկ արձակ պոեմների գիրքը, որը ֆրանսերեն ընթացիկ թարգմանել է բանասիրական գիտությունների դոկտոր Գեորգի Բախչյանը, նրան են նաև առաջաբանը և 120 էջեր ընդգրկող հետազոտող, գիտական արժեք ներկայացող ծանոթագրությունները: Բողջեր, որի ծննդյան 170-ամյակը լրացավ վերջերս, 19-րդ դարակեսի ֆրանսիական քնարերգության հայտնագործությունն էր, սակայն նրա աստղային լույսը շնորհակալցել այս ժամանակի և տարածության մեջ, այլ դուրս ելավ հայրենի երկրից և տարածվելով ամբողջ երուպական գրականության վրա՝ մեծապես նպաստելով բանաստեղծական նորագույն ուղղությունների կազմավորմանը: Նրա ստեղծագործական ճանապարհը փշուտ եղավ, ինչպես՝ յուրաքանչյուր նորարար, գեղագիտական նոր գաղափարներ սերմանող գրողի ու արվեստագետի: «Չարի ծաղիկներ» լույս տեսավ 1857-ին՝ ավանդապաշտ քննադատության կողմից արժանանալով համատարած բացասման, միայն առաջադիմ առնականները ողջունելիս գիրքն ու հեղինակին, նրանց թվում և՛ Վիկտոր Գյուգոն: Բողջերը հայ իրականության մոտեց գործից անչալ հարյուրամյակի վերջին, գոռանալով հայ գրականության օտար հարապատենից և նույնիսկ ազդելով հայոց օմնառակ բանաստեղծության վրա: Նրա թարգմանիչների թվում էին գրական մեծագույն դեմքեր՝ Ա. Չոպանյանը, Վ. Տերյանը, Վ. Թեբեյանը, որոնք բողջերյան «չարի», սակայն իրապես բարու և գեղեցիկի ծաղիկները ծաղկեցրին հայոց հողում: Բախչյանի առջև կանգնած է եղել դժվարին խնդիր՝ բողջերյան թարգմանության հարուստ ավանդույթը ոչ միայն պահպանել, այլև շարունակել ու պարզացնել: Նրա շուրջ տասնամյա տրեւանքը պատվել է հաջողությամբ: Հայ ընթերցողի սեղանին է ծառ Բողջերի պոեզիայի գրեթե ամբողջական հավաքածուն: (Երևանի համալսարանի հրատարակչություն, Ե., 1990 թ., տպագրանակ՝ 20000):

Համառոտ

«Ի՛նչը ձեզ ուր չի գալիս խորհողների գրականության մեջ» հարցին 1974 թվականի ի վեր Փարիզում բնակվող նշանավոր օուս գրող Վլադիմիր Մաքսիմովը պատասխանում է «Կոնյուկտուրայի գրականությունը: Առաջ կար տալիսյան ժամանակաշրջանի կոնյուկտուրա, հետո՝ քրեմլյան կոնյուկտուրա, իսկ այժմ՝ վերականգնման... Նման ժամանակակից կոնյուկտուրային բնույթի գրականությունը ինձ միշտ վանել է... մարդիկ, որոնք ծառայում էին նախկին առաջնորդներին, հաջողների ժամանակ սկսում են նրանց մերկայանալ: Խոսքն անսկզբունքայինության մասին է: Վաղը, թեք ամեն ինչ փոխվի, ասեն ինչ վերադառան հինի, նրանք դարձյալ չի ենթին կլինեն»:

ԿՐԵՆ ԽԱՉՍՐՅԱՆ «ԿԳԱ ՄԻ ՕՐ, ԵՐԲ ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՅԱՂԹԱՆԱԿԻ»

Մտակվալի Չաչկովսկու անվան պետական կոնսերվատորիայի պրոֆեսոր, հայտնի կոմպոզիտոր ԿՐԵՆ ՍՈՒՐԵՆԻ ԽԱՉՍՐՅԱՆԸ այն վառ անհատականություններից է, որոնք ապրելով ու ստեղծագործելով հայրենի հողից հեռու, երբեք էլ չեն կորցրել հայ արվեստագետին բնորոշ ազգային մտածողությունն ու արարելու ուժը: Անվանի երաժշտի հետ մեր հանդիպումը կայացավ ԽՍՀՄ կոմպոզիտորների տանը:

Հարգելի Խաչատրյան, Ձեր ազգանունը հուշում է, որ դուք ազգակցական կապ ունեք աշխարհամասյակ կոմպոզիտոր Արամ Խաչատրյանի հետ:

Հայրս երեք եղբայր ունեմ. Վադիմակը, Լեոնը և Արամը: Չորսն էլ ծնվել են Թիֆլիսում: Իսկ պապս ու տատս Նախիջևանի Ներքին Ազգ գյուղից էին: Որպես ավագ որդու, հորս ուղարկում են Մոսկվա ուսանելու: Նա ավարտում է համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը և աշխատում Բանասիրական ֆակուլտետում: 1918-ին հայրըս իր ուժերով բացեց Մոսկվայի առաջին հայկական ստուդիան և եղբայրներին՝ Լեոնին ու Արամին ընդունեց այնտեղ: Հորս մոտ են սովորել նաև Սուրեն Բոչարյանը, Արմեն Գուկասյանը, Հասմիկը և հայ բնօր այլ ճանաչված դերերը:

Ե՛րբ ե՛ք սկսել ստեղծագործել:
Բանակից վերադառնալուց հետո, երբ սկսեցի պարապել Շոստակովիչի մոտ, գրեցի իմ առաջին ստեղծագործությունը. «Սոնատ շոֆակի համար», որը Պրագայի միջազգային մրցույթում արժանացավ առաջին մրցանակի:

Դա 1949 թվականն էր...
Կարծեմ նոր էի վերջացրել կոնսերվատորիան: 1948-ին մտավորականությանը շախշախտը մի որոշում դուրս եկավ, հայաժվեց նաև ուսուցիչա՝ Շոստակովիչը, իբրև ֆորմալիստ: Արդեն շնչել չէր լինում: Իմ դեմ էլ, որպես Շոստակովիչի աշակերտի և Խաչատրյանի ազգանուն կրողի, որոշ հայաժվերներ եղան:

Մակայն դուք շարունակեցիք աշխատել, ստեղծագործել...
Այո, ես սկսեցի գրավել մանկավարժական և հասարակական գործունեությանը: Այժմ միայն ստեղծագործում եմ և ղեկավարում կոնսերվատորիայի գործիքավորման ամբիոնը: Պատրաստվում եմ այս տարվա հունիսի 7-ին ԳՖՀ-ում անցկացվող Պրոկոֆևի փառատոնին, որի համար ներքող եմ գրել:
Հուսով եմ, ձեր կյանքում և ստեղծագործություններում կունենա ինչ-որ բան:

Ժագործության մեջ իր յուրանատուկ տեղն ունի Հայաստանը:

Հայաստանում շատ քիչ բարեկամներ են մնացել: Հաճախ եմ լինում Հայաստանում, հանդիպում ընկերներին, մասնակցում եմ տարբեր փառատոնների, շրջագայում...

Ես այն, ինչ հիմա կատարվում է, ուղղակի ցնցող է: Դա այնպիսի անարդարություն է հայ ժողովրդի նկատմամբ: Սաղրանքի հեղինակն ու շարունակողը կենտրոնն է: Դա պարզ է: Ես ծանր եմ վերապրում այն ամենը, ինչ կատարվում է Հայաստանում: Թե՛ ներկաշարքը, թե՛ շրջափակումները, թե՛ հարձակումները անասելի

ողբերգություններ են հայ ժողովրդի համար: Ես քանն այն է, որ ոչ մեկին չենք կարող բողբել: Հայերն ստիպված էին պաշտպանելու համար զենք վերցնել, այլ կերպ հնարավոր չէր: Փակուղային իրավիճակ է: Այժմ նման հարեւանների շրջապատման մեջ էլ անկախությունը դժվար կհաղթահարի իր ուղին:

Կենտրոնական հեռուստատեսության ազգակոմիտեից հաղորդումները նույնպես ունենան իրենց ազդեցությունը...

Համայնքում եմ, Խորհրդային Միության հանրային կարծիքը հիմնվում է այդ սուտ տեղեկատվության վրա: Թե՛ն Ծնարությունը կրացի իր ճանապարհը, բայց ներկա պայմաններում շատ դժվար է: Ինձ բըվում է, Հայաստանի Գերագույն Խորհրդի

